

ЩЕБЕТЮК
Наталія Борисівна,
канд. іст. наук, пров. наук.
співробітник сектору наукової
бібліографії та біографістики
ДНСГБ НААН
(м. Київ)

**УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК
(1956–1962):**

НОВА СПРОБА АКАДЕМІЗАЦІЇ

Висвітлено етап реконструкції в історії становлення організаційних основ вітчизняної аграрної науки у середині ХХ ст.

Освещено реконструкционный этап в истории становления организационных основ отечественной аграрной науки в середине ХХ в.

Lit reconstruction phase in the history of the development of domestic institutional foundations of agricultural science in the middle of the twentieth century.

Одним із періодів в історії становлення Національної академії аграрних наук України є її функціонування в статусі Української академії сільськогосподарських наук, коли аграрній політиці влади були характерні постійні експерименти з метою усупільнення виробничих відносин на селі й утвердження соціалістичного способу життя. Згідно з цими процесами, що супроводжувалися дією командно-адміністративних чинників, деструктивних змін зазнавала аграрна наука. Соціально-економічні і політичні зміни, що відбувалися в Україні у середині 50-х років минулого століття, добу так званих хрущовських реформ, стали суттєвими чинниками в здійсненні управління аграрною наукою та її подальшого розвитку. Планова економіка та максимально централізоване керівництво народногосподарським комплексом

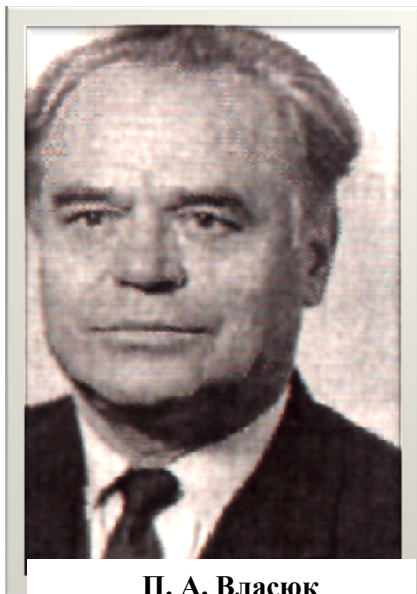
позначалось і на централізації управління аграрною наукою. Так, напередодні створення Української академії сільськогосподарських наук усі науково-дослідні установи були розпорашені по різних міністерствах республіки та колишнього СРСР.

Потреба в удосконаленні управління наукою й поліпшенні дослідної справи зумовила створення розгалуженої мережі науково-дослідних установ. Було покликано до життя багато нових дослідних інститутів, станцій і безпосередньо самого керівного центру при Міністерстві сільського господарства УРСР (рис. 1). Українська академія сільськогосподарських наук здійснювала

Рисунок 1. Будинок Президії УАСГН

керівництво роботою 87 науково-дослідних установ, в тому числі 17 науково-дослідних інститутів, 21 обласної державної дослідної станції і 5 спеціалізованих дослідних станцій. Науково-дослідні установи мали 78 дослідних господарств. Крім того, до складу Академії увійшли вищі навчальні заклади – Українська сільськогосподарська академія і Київський ветеринарний інститут, на базі яких було створено Навчальну частину [1].

**П. А. Власюк
(1905–1980)**

Президентом Академії було обрано академіка ВАСГНІЛ і АН УРСР Петра Антиповича Власюка [2]. Низкою урядових постанов на новостворену Академію було покладено ряд завдань стосовно активізації розвитку сільськогосподарської науки і техніки,

збагачення сільськогосподарського виробництва новими науковими відкриттями і винаходами. Для виконання покладених на Академію функцій

було розроблено статут установи і сформовано структуру центрального апарату (рис. 2). В структурі Академії науково-методичні функції належали Відділенням у межах діяльності яких здійснювалося комплексне виконання наукових програм за основними напрямками сільськогосподарської науки у 1957–1961-х рр. [3].

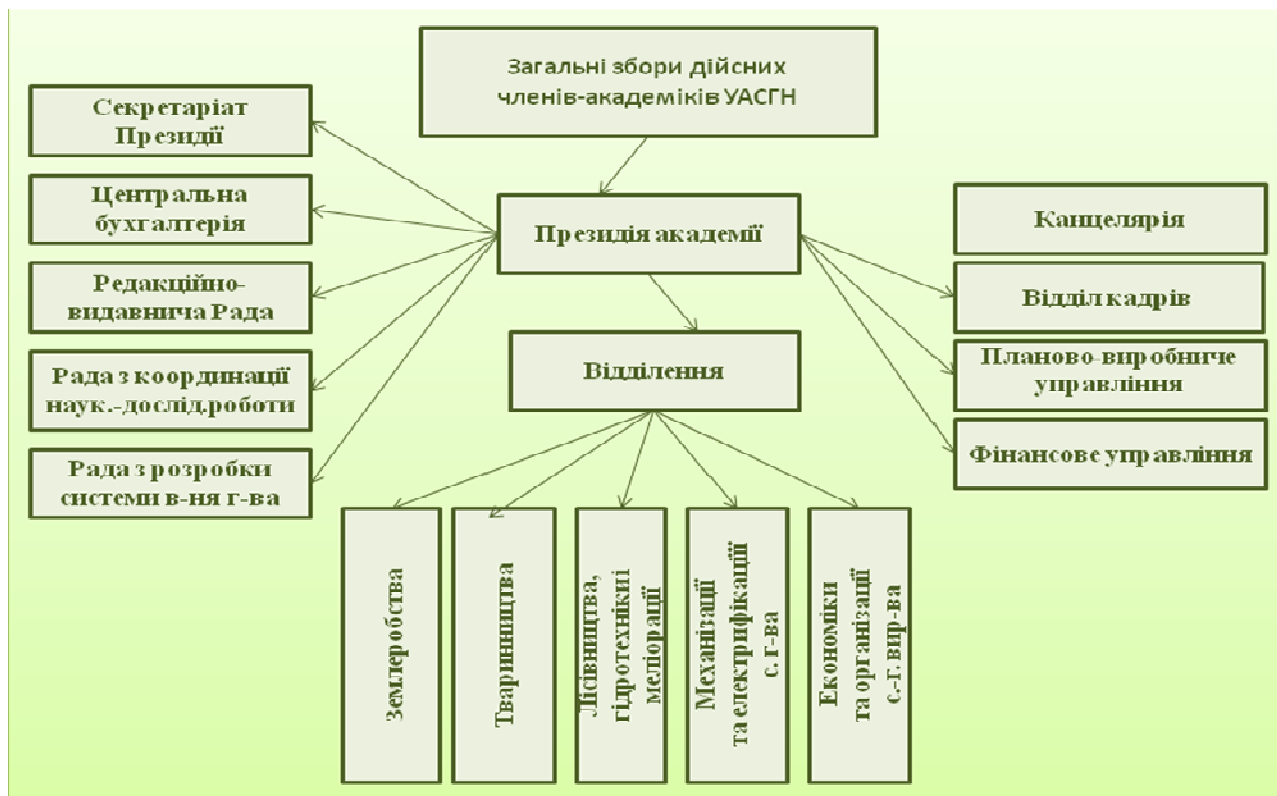

Рисунок 2. Структура центрального апарату УАСГН, 1957 р.

Процес розгортання діяльності Академії відбувався в достатній мірі ефективно. В першу чергу підводились підсумки науково-дослідної роботи за попередні роки. Було розглянуто плани впровадження результатів досліджень минулих років у виробництво. Важливе значення надавалось укомплектуванню основного складу відділень та забезпеченню науковими кадрами обласних державних сільськогосподарських дослідних станцій. Вперше в Україні здійснювалося скоординоване планування наукової діяльності у дослідних установах і на кафедрах навчальних закладів. Вже з першого року свого функціонування Академія стала активним популяризатором сільськогосподарських знань, було створено Видавництво (рис. 3).

Рисунок 3. Структура Видавництва УАСГН, 1958 р.

Управлінський апарат Академії у виконанні своїх функцій мав конкретне визначення: 1. Координація науково-дослідної роботи й впроваджень у виробництво досягнень науки і досвіду передовиків сільського господарства. 2. Розширення і зміцнення мережі установ. 3. Науково-методичне керівництво обласними державними сільськогосподарськими дослідними станціями. 4. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів. 5. Видавнича діяльність. 6. Міжнародне співробітництво.

Наукові програми за напрямками досліджень з різних галузей сільськогосподарської науки мали певне спрямування. В галузі землеробства провідне місце посідали дослідження щодо обстеження ґрунтів і складання ґрунтових карт для конкретних господарств. Вагомий внесок у створення і впровадження у виробництво нових високоврожайних сортів зернових культур, цукрових буряків та гібридів кукурудзи таких відомих вітчизняних селекціонерів, як В.Я. Юр'єв, П.В. Кучумов, Ф.Г. Кириченко, Б.П. Соколов, В.М. Ремесло припадають саме на досліджуваний період. У цілому, підвищення

врожайності основних сільськогосподарських культур на початку 60-х рр. минулого століття відбувалося за рахунок вдосконалення структури посівних площ; сортозаміни; системи насінництва; застосування органічних і мінеральних добрив, засобів захисту рослин; зрошення; вдосконалення системи сільськогосподарських машин. Тобто, результати селекційних досліджень та впровадження інтенсивних технологій вирощування визначили потенційно високий рівень врожайності зернових культур та їх якість. В цей період започаткували наукові школи академік АН УРСР П.А. Власюк, професори М.О. Зеленський, М.Г. Городній, С.І. Лебедев, В.Ф. Пересипкін.

В галузі тваринництва основна увага приділялася поліпшенню племінної справи. Було створено ряд високоудійних і жирномолочних ліній симентальської, лебединської і червоної степової порід великої рогатої худоби. Позитивних результатів вчені досягли при вивченні впливу гетерозису на підвищення м'ясної і молочної продуктивності худоби. Зародилися наукові школи професорів К.Б. Свечина, П.Д. Пшеничного, М.А. Кравченка, В.В. Нікольського.

В галузі лісівництва, гідротехніки і меліорації багато роботи було проведено з метою створення лісових позахисних смуг на основі комплексної механізації лісокультурних робіт. Було відновлено дослідження з лісової типології, що стало важливим етапом розробки єдиної класифікації типів лісорослинних умов колишнього СРСР, удосконалення методів досліджень, критичного перегляду класифікаційних принципів. Розроблялися заходи проти ерозії ґрунтів, створювалися захисні насадження на берегах річки Дніпро і його водосховищ в межах України. Розроблено способи осушення боліт, активізувався розвиток зрошувального землеробства, створено перші контрольні-меліоративні пункти, розпочалось будівництво меліоративних систем. Відбувалося становлення наукової школи професора Б.Й. Логгінова з опрацювання наукових основ лісорозведення, лісовідновлення, біологічної стійкості та продуктивності лісових насаджень.

В галузі механізації і електрифікації сільського господарства досліджувалися основні питання комплексної механізації і електрифікації сільського господарства. Академіком П.М. Василенко закладено підвалини формування перспективного напрямку землеробської механіки – технології точного землеробства. Зародилася наукова школа електротехнологій і автоматизації виробничих процесів в сільському господарстві академіка ВАСГНІЛ І.І. Мартиненко.

В галузі економіки і організації сільськогосподарського виробництва вчені здійснювали розробку методологічних положень формування собівартості колгоспної продукції, організаційно-господарського зміцнення господарств. Опрацьовувалися питання ціноутворення, нової системи бухгалтерського обліку, розміщення, спеціалізації й поєднання галузей сільського господарства та багато інших важливих питань. Впроваджувалася грошова оплата праці колгоспників. Наукову школу з проблем інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та шляхів її підвищення започаткував професор, член-кореспондент ВАСГНІЛ І.Н. Романенко.

Специфіка діяльності Академії полягала в об'єднанні науково-дослідного і навчального процесів. Наукова робота кафедр Навчальної частини поєднувалася з роботою інститутів і дослідних станцій Академії, що значно розширило матеріально-технічну базу для здійснення наукової діяльності кафедрами, які частину своїх досліджень перенесли на бази науково-дослідних установ, МТС і колгоспів. Після здійсненої у 1956 р. реорганізації, науково-дослідна робота професорсько-викладацького персоналу дещо змінила вектор своєї діяльності в бік узагальнення і системності досліджуваних тем. Координація тематики дослідницької діяльності кафедр і відділів інститутів та паралельне керівництво сприяли комплексності в опрацюванні проблем.

Здійснена тоді унікальна спроба поєднання наукового пошуку із навчальним процесом сприяла зближенню сільськогосподарської науки й вищої освіти. Це значно покращувало підготовку спеціалістів вищої кваліфікації і наукових кадрів. Однак таке об'єднання не виявило суттєвого впливу на

наукову діяльність. Було налагоджено співпрацю між науковцями і педагогами, скоординовано тематику науково-дослідних робіт та об'єднано керівництво науковими програмами. Проте в цьому питанні залишалось багато недоопрацювань, почасти організаційних.

Аналіз наукових звітів установ Академії свідчить про значну оптимізацію впровадження основних результатів науково-дослідних робіт у сільськогосподарське виробництво, особливо помітні зрушення відбулись у 1960-1961 рр. Принципово новим у цьому процесі став перехід від застосування окремих прогресивних прийомів наукових методів ведення землеробства і тваринництва до їх комплексного впровадження.

Рисунок 4. Схема координації УАСГН

Розробка і впровадження науково обгрунтованої системи ведення господарства в колгоспах і радгоспах відповідно до окремих ґрунтово-кліматичних і економічних особливостей окремих зон України включала впровадження в кожному господарстві сукупності організаційно-економічних і агрозоотехнічних заходів, спрямованих на збільшення виробництва валової і

товарної продукції з розрахунку на 100 га земельних угідь при раціональному використанні природно-господарських умов, найменших затратах праці і засобів на виробництво одиниці продукції, а також при підвищенні продуктивності й оплати праці.

Встановлено, що причини ліквідації у 1962 р. УАСГН мають, в першу чергу, певне соціально-політичне забарвлення. За свідченнями окремих вчених, керівництво Академії дотримувалось незалежної позиції в прийнятті рішень стосовно майбутнього сільського господарства України та його наукового забезпечення. Створення і діяльність Української академії сільськогосподарських наук, цього унікального творчого об'єднання, що не мало аналогів на теренах колишнього СРСР, відіграли важливу роль у подальшому розвитку вітчизняної дослідної справи у другій половині минулого століття та сприяли досягненню сучасних знань з різних напрямів аграрної науки. За час свого функціонування Академія забезпечила комплексне виконання дослідницької роботи науково-дослідними установами від початку розробок до завершення та впровадження результатів досліджень у виробництво за допомогою вибудованих дієвих механізмів координації між окремими інститутами і станціями системи УАСГН, а також АН УРСР, АН СРСР, ВАСГНІЛ (рис. 4.).

Таблиця 1.

Мережа УАСГН станом на 1961 р.

Відділення	Науково-дослідні установи			
	Інститути	Станції	Поля і опорні пункти	Галузеві станції
Землеробства	10	18	4	3
Тваринництва	7	5	2	2
Механізації і електрифікації сіл. госп-ва	1	3	-	-
Лісівництва, гідротехніки і меліорації	2	13	3	-
Економіки і організації с.-г. вир-ва	1	-	-	-
Усього	21	39	9	5

Отже, в цей самостійний, виокремлений період вітчизняної історії активізуються темпи розвитку виробництва, починає зростати добробут населення, але через 5-6 років увага до аграрних питань дещо послаблюється. Проблеми суспільства віддзеркалювались у науковому середовищі: поява об'єднуючого і координуючого центру – УАСГН сприяла активізації науково-дослідної діяльності в сільськогосподарській галузі народного господарства України, але внаслідок згорання «радикального реформаторства» систему організації аграрної науки було повернуто до попередньої розпорошеності (табл. 1).

Список використаної літератури

1. *Центральний державний архів вищих органів (ЦДАВО) України, ф. р–4861, оп. 1, спр. 1, арк. 6–8.*
2. *ЦДАВО України, ф. р–4861, оп. 1, спр. 4, арк. 1–3.*
3. *Вергунов В. А. Історія Української академії сільськогосподарських наук (1956–1962). До 110-річчя створення Нац. аграр. ун-ту / В. А. Вергунов, Н. Б. Щebetюк ; УААН, ДНСГБ ; за заг. ред. В. А. Вергунова. – К. : Аграр. наука, 2008. – 304 с. – (Сер. «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» ; кн. 26).*